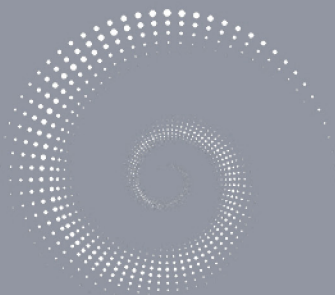

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 89

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΩΓΟΣ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αύγουστος 2023

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 89

1. Απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς να παρέχουν κάθε άλλη μισθωτή υπηρεσία καθώς και να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα.
2. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή του διδακτικού προσωπικού ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, καθώς και να μετέχουν σε συμβούλια ή επιτροπές που ασκούν αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα και σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, εφόσον η συμμετοχή τους αυτή προβλέπεται ειδικά από το νόμο. Νόμος προβλέπει την αντικατάσταση δικαστικών λειτουργών από άλλα πρόσωπα σε συμβούλια ή επιτροπές που συγκροτούνται ή σε έργα που ανατίθενται με δήλωση βούλησης ιδιώτη, εν ζωή ή αιτία θανάτου, εκτός από τις περιπτώσεις του προηγούμενου εδαφίου.
3. Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς απαγορεύεται. Καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών θεωρούνται δικαστικά. Επιτρέπεται η ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς των καθηκόντων εκπροσώπησης της Χώρας σε διεθνείς οργανισμούς. Η διενέργεια διαιτησιών από δικαστικούς λειτουργούς επιτρέπεται μόνο στο πλαίσιο των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, όπως νόμος ορίζει.
4. Απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς η συμμετοχή στην Κυβέρνηση.
5. Επιτρέπεται η συγκρότηση ένωσης δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΩΓΟΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεπάκος Κ., *Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών*, Δ 23/1992· Βλαχόπουλος Σπ., «Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της δημόσιας διοίκησης με τη δικαστική εξουσία», σε: Δ. Τσάτσος/Ευ. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης, *Το νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου*, 2001· Γώγος Κ., «Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της Διοίκησης μετά την αναθεώρηση του άρθρου 89 του Συντάγματος», σε: *Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τόμος ΙΙΙ, 2007· Idem, «Η εφαρμογή των αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος για τους δικαστικούς λειτουργούς και την απονομή της δικαιοσύνης-ένας απολογισμός», σε: Ξ. Κοντιάδης (επιμ.), *Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001*, 2006, τόμος Β· Δελλής Γ., *Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα: φοβίες και στεγανά*, ΤοΣ 2021· Δόξας Ε., *Η άσκηση ενεργού διοικήσεως από λειτουργούς της τακτικής πολιτικής δικαιοσύνης κατά τους ισχύοντες στη χώρα μας συνταγματικούς θεσμούς*, Δ 22/1991· Μαυριάς Κ., *Συνταγματικό δίκαιο*, 5η έκδ. 2016· Μπακόπουλος Αγ., *Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας*, ΤοΣ 1986· Πικραμένος Μ., *Η λογοδοσία των Δικαστών στη Δημοκρατία*, 2022· Idem, *Ο θεσμός της υπηρεσιακής-εκλογικής κυβέρνησης*, 1987· Idem, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», στον τόμο Γ. Θεοδόσης/Α. Τάκης/Χρ. Χατζής/Μ. Πικραμένος/Αδ. Παπαδαμάκης/Χ. Χρυσανθάκης, *Η δικαιοσύνη και το Σύνταγμα*, Διοίκηση και Πολιτεία 5, 1993· Παραράς Π., *Σύνταγμα 1975- Corpus*, τ. ΙΙΙ, 1999· Σκουρής Β., *Ζητήματα έννομης προστασίας στην αναθεώρηση του Συντάγματος*, 2000· Idem, *Διοικητικό δικονομικό δίκαιο Ι*, Β΄ έκδοση, 1996· Τσάτσος Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β΄, *Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, 1992· Idem, *Συνταγματικό δίκαιο, Τόμος Β΄, Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας*, Β΄ έκδ. 1993· Τσιρωνάς Αθ., «Άρθρο 89», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα (ερμηνεία)*, 2017· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, 3η έκδ. 2022· Idem, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς κατά το άρθρο 89 § 3 του Συντάγματος και η κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας», σε: Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, *Μορφές εξάρτησης της δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία*, 1992.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Εισαγωγή.....	4
II. Η γενική απαγόρευση παράλληλης απασχόλησης.....	4
III. Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε διαιτησίες.....	6
IV. Η δυνατότητα εκλογής σε θέσεις μέλους ΔΕΠ στα ΑΕΙ και μέλους της Ακαδημίας Αθηνών.....	7
V. Η απαγόρευση ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς και οι εξαιρέσεις της.....	8
VI. Η κατ' εξαίρεση επιτρεπτή συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης.....	13
VII. Η απαγόρευση συμμετοχής δικαστικών λειτουργών στην κυβέρνηση.....	20
VIII. Το συνδικαλιστικό δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών.....	21

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 1 Η απαγόρευση κάθε παράλληλης έμμισθης εργασίας ή έργου στους δικαστικούς λειτουργούς που θεσπίζεται στο άρθρο 89 Σ. έλκει την καταγωγή της ήδη από το Σύνταγμα του 1844, διατηρήθηκε δε έκτοτε σε όλα τα ελληνικά Συντάγματα. Σκοπός της απαγόρευσης είναι η διασφάλιση της λειτουργικής και προσωπικής¹ ανεξαρτησίας των δικαστών από αθέμιτες επιρροές τρίτων και δεσμεύσεις κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού έργου, οι οποίες θα προέκυπταν από την παράλληλη συμμετοχή τους σε άλλα επαγγελματικά περιβάλλοντα². Ταυτόχρονα, επιδιώκεται η προώπιση της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης στο πλαίσιο του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, με την προσήλωση των δικαστών στο δικαιοδοτικό τους έργο³. Με την πάροδο του χρόνου, η συνταγματική απαγόρευση παράλληλων έργων έγινε αυστηρότερη, με την εισαγωγή ενός κωλύματος συμμετοχής των δικαστών στην κυβέρνηση που ετέθη το πρώτον με το Σύνταγμα του 1975 και την ευρύτατη απαγόρευση ανάληψης καθηκόντων στη δημόσια Διοίκηση που επεβλήθη με τη συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001.

II. Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

- 2 Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 89 θέτει τον γενικό κανόνα, ο οποίος συνίσταται στην καθολική απαγόρευση στους δικαστικούς λειτουργούς κάθε επαγγελματικής απασχόλησης, οποιοδήποτε νομικό ένδυμα, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, και αν ήθελε δοθεί σε αυτήν (μισθωτή εργασία, παροχή έργου, άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος)⁴. Η απαγόρευση αυτή ερείδεται στη σκέψη ότι όχι μόνον ο εργοδότης, ο οποίος στο πλαίσιο της σύμβασης εργασίας αποκτά διευθυντικό δικαίωμα, αλλά και οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο ή φορέας παρέχει αμοιβή σε δικαστικό λειτουργό για τις υπηρεσίες του αποκτά αθέμιτη θέση επιρροής, ενώ επίσης στην αμοιβή αυτή μπορεί να υποκρύπτεται ανοίκεια συναλλαγή· αυτό ισχύει ακόμη και για τις θέσεις του Δημοσίου που

¹ ΣτΕ 5203/1987· Α. Τσιρωνάς, «Άρθρο 89», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα (ερμηνεία)*, 2017, αρ. περ. 4· έτσι και ο Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975-Corpus*, τ. III, 1999, σελ. 457.

² Α. Τσιρωνάς, «Άρθρο 89», ό.π., αρ. περ. 5· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, 3η έκδ., 2022, σελ. 739.

³ Μ. Πικραμένος, *Η λογοδοσία των Δικαστών στη Δημοκρατία*, 2022, σελ. 56.

⁴ Γ. Δελλής, *Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα: φοβίες και στεγανά*, ΤοΣ 2021, σελ. 1109 επ. (1121-2)· Α. Τσιρωνάς, «Άρθρο 89», ό.π., αρ. περ. 19-22· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 739.

ελέγχονται από την πολιτική εξουσία. Επειδή η απαγορευτική ratio του Συντάγματος δεν αφορά ειδικά στο διευθυντικό δικαίωμα του εργοδότη ή του προϊσταμένου, αλλά στην εμπλοκή σε παράλληλα επαγγελματικά περιβάλλοντα με την είσπραξη αμοιβής για ετεροαπασχόληση, η διάταξη καταλαμβάνει και την ελεύθερη παροχή νομικών ή οποιωνδήποτε άλλων υπηρεσιών, με την έναρξη ελεύθερου επαγγέλματος ή και χωρίς· κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η παροχή υπηρεσιών διαιτησίας, υπό τους όρους της τρίτης παραγράφου του άρθρου 89. Ενόψει του γενικού απαγορευτικού κανόνα, οι εξαιρέσεις που εισάγονται από τις επόμενες παραγράφους πρέπει να ερμηνεύονται συστατικά⁵. Όπως είναι δε αυτονόητο, η απαγόρευση ισχύει μόνον κατά τη διάρκεια της δικαστικής υπηρεσίας και αίρεται με την αφυπηρέτηση, μετά την οποία ο δικαστικός λειτουργός έχει εκ του Συντάγματος, ενόψει της προστασίας που παρέχει η θεσμική διασφάλιση της δικαστικής ανεξαρτησίας ακόμη και σε εκείνο τον χρόνο, δικαίωμα να ασκήσει το δικηγορικό λειτούργημα⁶.

Από τη συνταγματική απαγόρευση δεν καταλαμβάνονται συγγραφικές, καλλιτεχνικές και επιστημονικές δραστηριότητες, ακόμη και αν ο δικαστικός λειτουργός εισπράττει γι' αυτές πνευματικά δικαιώματα ή αμοιβές⁷. Και τούτο διότι οι δικαστικοί λειτουργοί δεν στερούνται του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την καλλιτεχνική έκφραση, σύμφωνα με τα άρθρα 5 παρ. 1 και 14 παρ. 1 Σ.⁸, ενώ οι τυχόν διδακτικές και ερευνητικές τους δραστηριότητες καλύπτονται από το άρθρο 16 παρ. 1 Σ. Παρομοίως, οι δικαστικοί λειτουργοί δικαιούνται να συμμετέχουν στα διοικητικά συμβούλια επιστημονικών, πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και άλλων ενώσεων και σωματείων κατ' ενάσκηση του συνταγματικού δικαιώματος της συνένωσης⁹.

3

⁵ Ήδη ΣτΕ 5203/1987, ΤοΣ 1988, σελ. 352· Κ. Χρυσόγονος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς κατά το άρθρο 89 § 3 του Συντάγματος και η κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας», σε: Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, *Μορφές εξάρτησης της δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία*, σελ. 121 επ. (125, 129).

⁶ Κ. Γώγος, «Άρθρο 87», σε: Σπ. Βλαχόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Γ. Τασόπουλος, *Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2023, αρ. περ. 18· ΣτΕ 192/2017, 4204/2015· ΣτΕ Ολομ. 354/1992. Πρβλ. και ΣτΕ 1570/2011.

⁷ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 740.

⁸ Ο Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 458, φθάνει στο ίδιο συμπέρασμα μέσω του άρθρου 16 παρ. 1 Συντ.

⁹ Πρβλ. τους προβληματισμούς του Σπ. Βλαχόπουλου, «Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της δημόσιας διοίκησης με τη δικαστική εξουσία», σε: Δ. Τσάτσος/Ευ. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης, *Το νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου*, 2001, σελ. 418 επ., για τη συμμετοχή δικαστών σε διοικητικά συμβούλια ιδρυμάτων επιστημονικού χαρακτήρα υπό το φως του αναθεωρημένου άρθρου 89 παρ. 2 Σ.

Κάτι διαφορετικό ισχύει όταν οι συγγραφικές ή καλλιτεχνικές δραστηριότητες είναι τόσο εκτενείς και ασκούνται σε τέτοιο επαγγελματικό και οικονομικό πλαίσιο, ώστε να θέτουν εν αμφιβόλω την αφιέρωση του δικαστή στο λειτούργημά του¹⁰.

- 4 Το Σύνταγμα δεν προβλέπει συγκεκριμένη έννομη συνέπεια για την περίπτωση παραβίασης της απαγόρευσης ανάληψης παράλληλης απασχόλησης, αφήνοντας τη σχετική ρύθμιση στον κοινό νομοθέτη¹¹. Ο ισχύων ΚΟΔΚΔΛ (ν. 4938/2022) στο άρθρο 48 κάνει εν προκειμένω λόγο για «ασυμβίβαστο»¹² της ετεροαπασχόλησης με την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού, χωρίς όμως η παραβίαση της απαγόρευσης να συνιστά αυτοτελή λόγο παύσης σύμφωνα με το άρθρο 72 του ιδίου Κώδικα, ούτε και αυτοτελές πειθαρχικό αδίκημα κατ' άρθρο 109. Αυτό πάντως δεν σημαίνει ότι η παράνομη άσκηση παράλληλης επαγγελματικής δραστηριότητας δεν τιμωρείται πειθαρχικά, δεδομένου ότι πρόκειται για παράβαση θεμελιώδους καθήκοντος του δικαστικού λειτουργού¹³.

III. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΕ ΔΙΑΙΤΗΣΙΕΣ

- 5 Η συμμετοχή εν ενεργεία δικαστικών λειτουργών στη διαιτητική επίλυση διαφορών εμπίπτει στον γενικό απαγορευτικό κανόνα της παράλληλης απασχόλησης, καθώς, όταν γίνεται συστηματικά, μπορεί να αποτελέσει οιονεί επάγγελμα που ασκείται υπό όρους ελεύθερης αγοράς. Γι' αυτό τον λόγο, το τελευταίο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 89 Σ. επιτρέπει στους δικαστές τη διενέργεια διαιτησιών μόνον κατ' εξαίρεση, στο πλαίσιο των υπηρεσιακών τους καθηκόντων και βάσει ειδικής νομοθετικής πρόβλεψης. Ειδικότερα, το άρθρο 871Α ΚΠολΔ επιτρέπει στα μέρη να επιλέξουν την υπαγωγή ορισμένης διαφοράς σε διαιτησία δικαστικού λειτουργού, εφόσον αυτός είναι μοναδικός διαιτητής ή επιδιαιτητής και υπό τον όρο ότι δεν θα καθορίζεται συγκεκριμένο πρόσωπο. Σύμφωνα με την ίδια διάταξη, ο δικαστής που θα διενεργήσει τη διαιτησία καλείται εκ περιτροπής κατά σειρά αρχαιότητας μεταξύ των υπηρετούντων στο οικείο δικαστήριο προέδρων και δικαστών την ημέρα κατάθεσης της σχετικής αίτησης καθορισμού του διαιτητή. Κατά τον τρόπο αυτό, αποτρέπεται η διαρκής απασχόληση συγκεκριμένων δικαστικών λειτουργών με καθήκοντα διαιτητή και η διενέργεια διαιτησίας εντάσσεται στο πλαίσιο της λειτουργίας του δικαστηρίου. Σημειώνεται ότι οι περιορισμοί αυτοί ως προς την επιλογή του προσώπου του διαιτητή ή επιδιαιτητή

¹⁰ Παρόμοια και η τοποθέτηση του Α. Τσιρώνά, «Άρθρο 89», ό.π., αρ. περ. 26.

¹¹ Α. Τσιρώνάς, «Άρθρο 89», ό.π., αρ. περ. 11.

¹² Έτσι και ο Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 457.

¹³ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 739.

από τους διαδίκους δεν εφαρμόζονται στις διαιτησίες που αφορούν διαφορές από διεθνείς συναλλαγές μεταξύ του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή νομικού προσώπου του δημόσιου τομέα και τρίτου ή διαφορές από την νομοθεσία για τις επενδύσεις κεφαλαίων εισαγόμενων στην Ελλάδα, ή από συμβάσεις που έχουν κυρωθεί με νόμο· στην περίπτωση αυτή πάντως δεν επιτρέπεται ο ορισμός ως διαιτητή δικαστικού λειτουργού πριν την πάροδο τριετίας από την προηγούμενη διαιτησία στην οποία μετείχε ο ίδιος¹⁴. Σε κάθε περίπτωση, το ύψος της αμοιβής του δικαστικού λειτουργού για την άσκηση καθηκόντων διαιτητή ρυθμίζεται ειδικά στο άρθρο 882Α ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει καταβολή ποσοστών στο ΤΑ.Χ.Δι.Κ, καθώς και σε ειδικό διανεμητικό λογαριασμό που τηρείται από τον οικείο Πρόεδρο ή εισαγγελέα.

IV. Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΕΚΛΟΓΗΣ ΣΕ ΘΕΣΕΙΣ ΜΕΛΟΥΣ ΔΕΠ ΣΤΑ ΑΕΙ ΚΑΙ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ήδη από το Σύνταγμα του 1844 (άρθρο 94) προβλέφθηκε η δυνατότητα δικαστικού λειτουργού να αναλάβει θέση Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο, ενώ η ίδια εξαίρεση από την απαγόρευση ετεροαπασχόλησης διατηρήθηκε σε όλα τα επόμενα ελληνικά Συντάγματα, πλην εκείνου του 1925. Υφίσταται λοιπόν μια μακρά και γόνιμη παράδοση σύζευξης νομικής θεωρίας και δικαστικής πρακτικής¹⁵, ιδίως στο πεδίο του διοικητικού δικαίου, το οποίο διαπλάσθηκε σε μεγάλο βαθμό από τη νομολογία του ΣτΕ¹⁶. Ο δικαστικός λειτουργός δικαιούται να καλλιεργεί την επιστήμη όχι μόνον από την έδρα του, αλλά και ως ερευνητής και διδάσκαλος. Αντίστοιχη είναι η ratio της ρύθμισης της ίδιας παραγράφου, η οποία επιτρέπει την εκλογή δικαστικού λειτουργού σε θέση μέλους της Ακαδημίας Αθηνών.

Πριν την αναθεώρηση του 2001, το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. επέτρεπε στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται «καθηγητές ή υφηγητές ανωτάτων σχολών», δίδοντας λαβή στην ερμηνεία ότι δεν ήταν επιτρεπτός ο διορισμός σε θέση εκπαιδευτικού προσωπικού σε ΤΕΙ ή σε θέση λέκτορα σε ΑΕΙ¹⁷. Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, η δεύτερη παράγραφος του άρθ. 88 Σ. ρητώς επιτρέπει την εκλογή σε

¹⁴ Άρθρο 18 παρ. 3 ν. 2331/1995.

¹⁵ Κ. Γώγος, «Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της Διοίκησης μετά την αναθεώρηση του άρθρου 89 του Συντάγματος», σε: *Τιμητικός Τόμος Μανωλεδάκη*, τ. ΙΙΙ, 2007, σελ. 185 επ. (188).

¹⁶ Βλ. ΣτΕ Ολομ. 4741/2014.

¹⁷ Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 462· *Idem*, *Ο συνταγματικός θεσμός της υφηγεσίας*, ΤοΣ 1999, σελ. 989 επ. (990).

οποιαδήποτε θέση εκπαιδευτικού προσωπικού ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Εντούτοις, ενόψει της περιοριστικής ερμηνείας των διατάξεων που παρεκκλίνουν από τη γενική απαγόρευση αλλότριων έργων, έγινε δεκτό ότι η δυνατότητα αυτή δεν περιλαμβάνει θέσεις έκτακτου ή βοηθητικού διδακτικού προσωπικού στα ΑΕΙ οι οποίες δεν αποτελούν θέσεις ΔΕΠ, ήτοι θέσεις δημοσίων λειτουργών για τις οποίες το Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 16 παρ. 5 εγγυήσεις προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας που προσομοιάζουν με εκείνες των δικαστικών λειτουργών¹⁸.

- 8 Καθώς το Σύνταγμα και η σχετική νομοθεσία δεν προβλίνουν σε διακρίσεις, οι δικαστικοί λειτουργοί που εκλέγονται σε θέσεις μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ υπάγονται σε κανονικό υπηρεσιακό καθεστώς, εξελίσσονται κανονικά και έχουν τη δυνατότητα να είναι πλήρους ή μερικής απασχόλησης. Εφόσον επιλέξουν να είναι πλήρους απασχόλησης, υπέχουν πλήρη διδακτικά, ερευνητικά και διοικητικά καθήκοντα, καθώς τα τελευταία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με την κατοχή θέσης μέλους ΔΕΠ στα αυτοδιοικούμενα ΑΕΙ. Οι δικαστικοί λειτουργοί που υπηρετούν στο πανεπιστήμιο τυγχάνουν κατ' αρχήν ίσης μεταχείρισης με τα υπόλοιπα μέλη ΔΕΠ όσον αφορά τις αποδοχές τους, ο νομοθέτης δεν κωλύεται όμως από το άρθρο 88 παρ. 2 του Σ. να προβλέψει μειωμένες αποδοχές για την καθηγητική θέση, καθώς η εν λόγω συνταγματική εγγύηση αφορά μόνον αποδοχές που χορηγούνται για τα δικαστικά καθήκοντα¹⁹.

V. Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΣΕ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ

- 9 Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 89 Σ. στο αρχικό κείμενο του 1975 επέτρεπε γενικά την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς, είτε παράλληλα με τα δικαστικά τους καθήκοντα, είτε και αποκλειστικά, για ορισμένο, πάντως, χρονικό διάστημα. Σε αρμονία με τη ρύθμιση αυτή, το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. 1975 επέτρεπε τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε ειδικά διοικητικά δικαστήρια, καθώς και σε εν γένει συμβούλια ή επιτροπές, πλην των διοικητικών συμβουλίων επιχειρήσεων και εμπορικών εταιρειών. Συνολικά, υπό το Σύνταγμα του 1975 έγινε ευρεία χρήση της δυνατότητας εμπλοκής των δικαστικών λειτουργών στο έργο της Διοίκησης· οι σχετικές νομοθετικές διατάξεις κάποτε τοποθετούσαν τους δικαστικούς λειτουργούς

¹⁸ Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο Διοικητικής Δικαιοσύνης 8/2017· Μ. Πικραμένος, *Η λογοδοσία των Δικαστών*, ό.π., σελ. 57.

¹⁹ ΣτΕ 2869/2020, 2365/2017.

κοντά στις υψηλές βαθμίδες της εκτελεστικής λειτουργίας²⁰, άλλες φορές όμως τους ανέθεταν καθήκοντα απλώς διεκπεραιωτικού χαρακτήρα²¹.

Στο διάστημα μέχρι την αναθεώρηση του 2001 εκφράστηκαν φόβοι ότι η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστές θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία και αμεροληψία τους, υπό την έννοια, ιδίως, ότι επαπειλείται η εξοικείωση των δικαστικών λειτουργών με τους διοικητικούς μηχανισμούς και τον τρόπο προσέγγισης των προβλημάτων από την πολιτική εξουσία και τη νοοτροπία της *raison d'état*²². Ιδιαίτερα προβλήματα αμεροληψίας αναφύονται ιδίως για τους δικαστές της διοικητικής δικαιοδοσίας, στο μέτρο που η αποστολή τους ανάγεται στον έλεγχο της εκτελεστικής λειτουργίας. Ακόμη, διατυπώθηκε ο φόβος ότι η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων θα μπορούσε, υπό ορισμένους όρους, να αποτελέσει μέσο δελεασμού των δικαστών σε μια φιλική προς τους κυβερνώντες συμπεριφορά, ιδίως όταν οι σχετικές θέσεις συνδέονται με οικονομικές απολαβές που προστίθενται στον μισθό του δικαστικού λειτουργού²³. Τέλος, έχει διατυπωθεί η υπόνοια ότι η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά διοικητικά όργανα μπορεί να χρησιμεύσει για την κάλυψη παράνομων ή δεοντολογικά επίεμπτων μορφών συμπεριφοράς πίσω από την υπογραφή ενός –συνήθως– ανύποπτου δικαστή²⁴. Για όλους τους λόγους αυτούς, με σκοπό την

10

²⁰ Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του άρθρου 14 παρ. 1 ν. 1351/1983 που επέτρεπε την ανάθεση καθηκόντων Γενικού Γραμματέα της Προεδρίας της Κυβερνήσεως σε Σύμβουλο της Επικρατείας ή τακτικό διοικητικό δικαστή. Η ρύθμιση αυτή κρίθηκε ως αντισυνταγματική με το πρακτικό υπ' αριθμ. 18/1989 του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου Διοικητικής Δικαιοσύνης, που δημοσιεύεται από τον Π. Παραρά, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 468 επ.

²¹ Βλ. λ.χ. την επιτήρηση των γραπτών εξετάσεων για την πρόσληψη δικαστικών υπαλλήλων βάσει των άρθρων 3 και 8 του ΠΔ 162/1984, η οποία κρίθηκε ότι δεν αντίκειται στο Σύνταγμα από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου 360/1992, Υπεράσπιση 1993, σελ. 47.

²² Κ. Αλεπάκος, *Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών*, Δ 23/1992, σελ. 1017 επ. (1034 επ.)· Μ. Πικραμένος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», σε: Γ. Θεοδόσης/Α. Τάκης/Χρ. Χατζής/Μ. Πικραμένος/Αδ. Παπαδαμάκης/Χ. Χρυσανθάκης, *Η δικαιοσύνη και το Σύνταγμα*, Διοίκηση και Πολιτεία 5, 1993, σελ. 81 επ. (102 επ.)· Β. Σκουρής, *Ζητήματα έννομης προστασίας στην αναθεώρηση του Συντάγματος*, 2000, σελ. 98· *Idem*, *Διοικητικό δικονομικό δίκαιο Ι*, Β' έκδ., 1996, σελ. 121· Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Β', *Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας*, Β' έκδ. 1993, σελ. 552. Βλ. και Κ. Χρυσόγονο, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», ό.π., σελ. 126.

²³ Αγ. Μπακόπουλος, *Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας*, ΤοΣ 1986, σελ. 20 επ., σελ. 29. Ανάλογα Κ. Χρυσόγονος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», ό.π., σελ. 126.

²⁴ *Αναθεωρητέες διατάξεις του Συντάγματος ως προς τη δικαστική εξουσία*, Πόρισμα της Εταιρίας Δικαστικών Μελετών, ΕλλΔνη 34 (1993), σελ. 1609 επ. (1610).

ενίσχυση της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας²⁵, μετά την αναθεώρηση του 2001, η τρίτη παράγραφος του άρθρου 89 Σ. απαγορεύει κατ' αρχήν την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς. Από τη άλλη πλευρά, ακούγονται πλέον φωνές που επισημαίνουν το όφελος που προκύπτει από την παροχή από τους δικαστικούς λειτουργούς στο κοινωνικό σύνολο υπηρεσιών πέραν των δικαστικών τους καθηκόντων²⁶.

- 11 Η τοποθέτηση δικαστικών λειτουργών σε θέσεις μονομελών οργάνων της Διοίκησης εμπίπτει στην απαγόρευση ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων του άρθρου 89 παρ. 3 Σ. και δεν είναι επιτρεπτή, ανεξαρτήτως της φύσεως των καθηκόντων αυτών²⁷. Το Συμβούλιο της Επικρατείας συνδέει την απαγόρευση αυτή με τους κινδύνους που δημιουργούνται για το κύρος του δικαστικού λειτουργού, στην περίπτωση προσβολής της διοικητικής πράξης που υπογράφει²⁸. Υπό το φως της νομολογίας αυτής θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συνταγματική απαγόρευση αφορά μόνον την άσκηση αποφασιστικών αρμοδιοτήτων και όχι απλώς συμβουλευτικών καθηκόντων από μονομελή όργανα· ωστόσο, η γενική επιταγή συσταλτικής ερμηνείας των εξαιρέσεων από τον γενικό απαγορευτικό κανόνα κατατείνει στην καθολική υπαγωγή των μονομελών οργάνων στη συνταγματική απαγόρευση.
- 12 Η απαγόρευση της παρ. 3 του άρθρου 89 αφορά τα καθήκοντα της διοικητικής λειτουργίας. Το Σύνταγμα, το οποίο κατοχυρώνει ευρεία αυτοδιοίκηση της δικαιοσύνης²⁹, δεν απαγορεύει, αλλά αντιθέτως επιβάλλει την ανάθεση καθηκόντων διοίκησης της δικαιοσύνης στους δικαστικούς λειτουργούς³⁰. Τέτοιου είδους δικαστικά καθήκοντα, διοικητικής φύσεως, περιλαμβάνουν τη συμμετοχή στα τριμελή συμβούλια διοίκησης των πρωτοδικείων και εφετείων, στο οικείο Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, καθώς και σε επιτροπές προμηθειών, δικαστικών κτιρίων κ.λπ. Κατά συνέπεια, το Σύνταγμα δεν κωλύει τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στις Επιτροπές Διαγωνισμών για

²⁵ ΣτΕ 2980-1/2010· ΣτΕ Ολομ. 3503/2009· ΣτΕ 3544/2005 κ.ά.

²⁶ Γ. Δελλής, *Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς*, ό.π., σελ. 1122.

²⁷ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 741.

²⁸ ΣτΕ 2980-1/2010.

²⁹ Βλ. Κ. Γώγο, «Άρθρο 87», ό.π., αρ. περ. 16-17.

³⁰ Κ. Γώγος, «Η εφαρμογή των αναθεωρημένων διατάξεων του Συντάγματος για τους δικαστικούς λειτουργούς και την απονομή της δικαιοσύνης-ένας απολογισμός», σε: Ξ. Κοντιάδης (επιμ.), *Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001*, 2006, τόμος Β, σελ. 733 επ. (750).

τις προμήθειες των δικαστηρίων³¹. Επίσης, στα δικαστικά καθήκοντα εντάσσονται η αρμοδιότητα επεξεργασίας κανονιστικών Προεδρικών Διαταγμάτων από το Ε' Τμήμα ΣτΕ, η γνωμοδοτική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και κάθε άλλη αρμοδιότητα που ανατίθεται θεσμικά σε δικαστικό πρόσωπο ή σχηματισμό³².

Σύμφωνα με τη ρητή πρόβλεψη του δεύτερου εδαφίου της τρίτης παραγράφου του άρθρου 89, καθήκοντα σε σχέση με την εκπαίδευση δικαστικών λειτουργών θεωρούνται δικαστικά. Η ρύθμιση αίρει κάθε ερμηνευτική αμφιβολία³³ ως προς το επιτρεπτό της συμμετοχής των δικαστικών λειτουργών στην επιτροπή εξέτασης του εισαγωγικού διαγωνισμού, καθώς και στη λειτουργία της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών, είτε με την παροχή διδακτικού, επιμορφωτικού και εξεταστικού έργου (διδασκαλία, εξετάσεις, επιτηρήσεις), είτε με την άσκηση καθηκόντων διοίκησης της Σχολής (σε θέσεις μονομελών και συλλογικών οργάνων). Ο εκ του Συντάγματος χαρακτηρισμός των καθηκόντων εκπαίδευσης ως δικαστικών καταλαμβάνει μόνον την εκπαίδευση δικαστικών λειτουργών και όχι των δικαστικών υπαλλήλων. Εντούτοις, η νομολογία ΣτΕ, εξαντλώντας τα περιθώρια διασταλτικής ερμηνείας, έκρινε ότι είναι θεμιτή η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε επιτροπή διεξαγωγής εισαγωγικού διαγωνισμού για δικαστικούς υπαλλήλους, με την αιτιολογία ότι, αν και ασκούνται καθήκοντα διοικητικής φύσεως (και επομένως όχι πειθαρχικά, δικαιοδοτικά ή ελεγκτικά), η σχετική αρμοδιότητα συνδέεται στενά με την εν γένει διοίκηση, οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων και το ασκούμενο από αυτά δικαιοδοτικό έργο, στο οποίο συμβάλλουν ενεργά και οι δικαστικοί υπάλληλοι³⁴. Με άλλες λέξεις, κατά τη νομολογία πρόκειται εν προκειμένω για καθήκοντα διοίκησης της Δικαιοσύνης. Βάσει της νομολογίας αυτής πρέπει να θεωρηθεί κανείς θεμιτή την ανάθεση καθηκόντων εκπαίδευσης των δικαστικών υπαλλήλων σε δικαστικούς λειτουργούς.

Ρητά επιτρέπει επίσης το άρθρο 89 παρ. 3 Σ. την ανάθεση σε δικαστικούς λειτουργούς των καθηκόντων εκπροσώπησης της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς. Η ρύθμιση, η οποία ανάγεται στη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, επιδιώκει την αξιοποίηση των ειδικών γνώσεων και του ιδιαίτερου κύρους που διαθέτουν ορισμένοι δικαστικοί λειτουργοί για τη διεθνή εκπροσώπηση της χώρας. Σημειώνεται ότι το Σύνταγμα δεν

³¹ ΝΣΚ 163/2005.

³² Γ. Δελλής, *Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς*, ό.π., σελ. 1113.

³³ Βλ. Κ. Μαυριά, *Συνταγματικό δίκαιο*, 5η έκδ. 2016, σελ. 751.

³⁴ ΣτΕ 1485, 4148-4150, 3670, 3185-7/2013· ΣτΕ Ολομ. 195/2013.

περιορίζει την ανάθεση τέτοιων καθηκόντων στη συμμετοχή σε διεθνή δικαστήρια και άλλα συλλογικά όργανα επίλυσης διαφορών, αλλά επιτρέπει την ανάθεση της εκπροσώπησης της Ελλάδας σε κάθε διεθνή οργανισμό, ανεξαρτήτως αντικείμενου. Ο σχετικές ρυθμίσεις του άρθρου 62 ΚΟΔΚΔΛ (ν. 4938/2022) διακρίνουν τις εξής περιπτώσεις, όσον αφορά την κατάληψη θέσεων από δικαστικούς λειτουργούς σε διεθνείς οργανισμούς: α) Διορισμός δικαστικού λειτουργού σε θέση Δικαστή, πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης στο Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, στο ΕΔΔΑ ή σε άλλο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο· β) κατάληψη θέσης δικαστή μερικής απασχόλησης σε διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, με παράλληλη διατήρηση της θέσης στην ελληνική δικαιοσύνη· γ) κατάληψη άμισθης θέσης, με μερική απασχόληση, σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς, προς άσκηση ειδικών καθηκόντων συναφών προς τη δικαιοσύνη· δ) κατάληψη θέσης έμμισθης ή άμισθης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς ή σε άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου που λειτουργεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων διεθνών οργανισμών, για παροχή νομικών υπηρεσιών με οποιαδήποτε σχέση· ε) απόσπαση στη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Βρυξέλλες ή σε άλλα όργανα, οργανισμούς, μονάδες και επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και οποιουδήποτε άλλου διεθνούς οργανισμού. Στις περιπτώσεις α), β), γ) και δ) προβλέπεται έκδοση απόφασης του Υπουργού Δικαιοσύνης κατόπιν σύμφωνης γνώμης του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου· στην περίπτωση ε) απαιτείται κοινή απόφαση του Υπουργών Εξωτερικών και Δικαιοσύνης, μετά από σύμφωνη γνώμη του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Προβλήματα συνταγματικότητας παρουσιάζει η ρύθμιση της περίπτωσης δ) (άρθρο 62 παρ. 5 ΚΟΔΚΔΛ), η οποία κατά παράβαση του κανόνα της γενικής απαγόρευσης παράλληλης επαγγελματικής απασχόλησης του άρθρου 89 παρ. 1 Σ., επιτρέπει στους δικαστικούς λειτουργούς να αναλαμβάνουν παράλληλα, με ειδική τριετή άδεια άνευ αποδοχών, θέσεις που αφορούν την παροχή νομικών υπηρεσιών, με εργοδότη είτε την Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε άλλους διεθνείς οργανισμούς, είτε κάθε είδους νομικά πρόσωπα «στο πλαίσιο» της Ένωσης ή άλλων διεθνών οργανισμών. Η εξαιρετικά ευρεία ρύθμιση δεν αφορά σε εκπροσώπηση της Χώρας, αλλά στην παροχή νομικών υπηρεσιών σε τρίτους, επομένως δεν καλύπτεται από την εξαίρεση της παραγράφου 3 του άρθρου 89 Σ. Δικαστικοί λειτουργοί οι οποίοι αποβλέπουν στην καλύτερη αμοιβή των νομικών υπηρεσιών στο εξωτερικό μπορούν να παραιτούνται, δικαιούμενοι να αναδιορισθούν εντός τριετίας,

εφόσον βέβαια τηρούνται και οι λοιποί όροι (ως προς τη βαθμίδα, ιδίως, του δικαστικού λειτουργού) που θέτει το άρθρο 46 ΚΟΔΚΔΛ. Πέρα από την ανάληψη θέσης σε διεθνείς οργανισμούς, σύμφωνα με τα ανωτέρω, το άρθρο 62 παρ. 6 και 7 ΚΟΔΚΔΛ επιτρέπει, με απλούστερες διαδικασίες, σε δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι διατηρούν τη θέση και τα καθήκοντά τους στην ελληνική δικαιοσύνη, να ορίζονται ως εκπρόσωποι της χώρας σε ευρωπαϊκούς ή διεθνείς οργανισμούς με αντικείμενο σχετικό με τη δικαιοσύνη, καθώς και να συμμετέχουν σε επιτροπές ή ομάδες εργασίας ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών με αντικείμενο συναφές προς τη δικαιοσύνη.

VI. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ: Η ΚΑΤ' ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΕΠΙΤΡΕΠΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Ο απαγορευτικός κανόνας αφορά επίσης τη συμμετοχή σε συλλογικά διοικητικά 15 όργανα, ενώ κατ' εξαίρεση, μόνον, επιτρέπει η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 89 τη συμμετοχή σε επιτροπές και συμβούλια με αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα και σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. Όσον αφορά τη συμμετοχή σε ειδικά διοικητικά δικαστήρια, η οποία προβλεπόταν στο αρχικό συνταγματικό κείμενο του 1975, η ολοκλήρωση της διοικητικής δικαιοδοσίας με τη σύσταση, στελέχωση και κανονική λειτουργία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων με τον ν. 1406/1983 κατέστησε τη ρύθμιση αυτή άνευ αντικειμένου, εύλογα δε αφαιρέθηκε από το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. με την αναθεώρηση του 2001. Ενόψει της γενικής απαγόρευσης συμμετοχής σε συλλογικά διοικητικά όργανα, το τελευταίο εδάφιο της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 89 προέβλεπε νομοθετική ρύθμιση προς αντικατάσταση των δικαστικών λειτουργών στα συλλογικά όργανα της Διοίκησης που δεν εμπίπτουν στην αναφερθείσα εξαίρεση. Σημειώνεται ότι στο άρθρο 118 παρ. 4 Σ. προβλέφθηκε μεταβατικά ότι: «*Η ισχύς των αναθεωρημένων διατάξεων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 89 αρχίζει με τη θέση σε ισχύ του εκτελεστικού νόμου και πάντως από 1-1-2002*», ενώ ο εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος 2993/2002, ο οποίος προέβλεπε στο άρθρο 2 την αντικατάσταση όλων των δικαστικών λειτουργών που υπηρετούσαν σε συλλογικά όργανα που δεν πληρούν τους όρους του Συντάγματος, δημοσιεύθηκε στις 26.3.2002³⁵. Ο νόμος 2993/2002 προέβη στην κατάργηση με τη γενική ρήτρα που περιλαμβάνει το άρθρο 2 παρ. 1 όλων των διατάξεων που προέβλεπαν τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στη συγκρότηση συλλογικών διοικητικών οργάνων που δεν ασκούν πει-

³⁵ ΦΕΚ 58 Α΄.

θαρχικές, ελεγκτικές, δικαιοδοτικές ή νομοπαρασκευαστικές αρμοδιότητες. Ακόμη, η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 2 ν. 2993/2002 προέβλεψε την αντικατάσταση των δικαστικών λειτουργών στα συλλογικά όργανα της Διοίκησης με πρόσωπα τα οποία κατά τεκμήριο θεωρείται ότι διαθέτουν ιδιότητες, οι οποίες διασφαλίζουν αμεροληψία, χρηστή διαχείριση και δυνατότητα επίλυσης σύνθετων νομικών ζητημάτων³⁶. ως τέτοια πρόσωπα αναφέρονται τα μέλη του διδακτικού προσωπικού των πανεπιστημίων που διδάσκουν νομικά μαθήματα, τα μέλη του κύριου προσωπικού του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, καθώς και οι συνταξιούχοι δικαστικοί λειτουργοί.

- 16 Κατ' εξαίρεση προς τη γενική απαγόρευση ανάληψης διοικητικών καθηκόντων, το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. επιτρέπει τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συμβούλια και επιτροπές, εάν το συλλογικό όργανο «*ασκεί αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα*». Επίσης, εξαιρούνται από την απαγόρευση συμμετοχής σε συλλογικά διοικητικά όργανα οι νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. Σε όλες τις περιπτώσεις, επιτρεπτή είναι η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης μόνον όταν προβλέπεται από ειδική διάταξη νόμου, έχει δηλαδή θεσμικό χαρακτήρα και δεν συνιστά πρωτοβουλία μεμονωμένων προσώπων.
- 17 Ο αναθεωρητικός νομοθέτης επιδίωξε με τη ρύθμιση αυτή να αξιοποιήσει την πλούσια εμπειρία και τις ειδικές γνώσεις των δικαστικών λειτουργών, προπάντων δε το κύρος τους στην κοινωνία ως φορέων προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, χωρίς όμως να επιτρέπει το προϊσχύσαν καθεστώς, βάσει του οποίου οι δικαστές ορίζονταν ως μέλη μυριάδας ετερόκλητων συλλογικών οργάνων της Διοίκησης³⁷. Η εξαίρεση από τον γενικό κανόνα της απαγόρευσης ανάληψης διοικητικών καθηκόντων από δικαστικούς λειτουργούς δικαιολογείται επίσης από το γεγονός ότι η άσκηση εξουσίας στο πλαίσιο της λειτουργίας συλλογικού διοικητικού οργάνου είναι αφενός μεν λιγότερο προσωποποιημένη, επομένως δημιουργούνται μικρότεροι κίνδυνοι για το προσωπικό κύρος του δικαστικού λειτουργού, αφετέρου δε λιγότερο άμεση, καθώς η βούληση του οργάνου διαμορφώνεται συλλογικά. Και πάλι όμως, το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. περιορίζει τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά διοικητικά όργανα που ασκούν αρμοδιότητες οι οποίες προσομοιάζουν στο δικαιοδοτικό έργο, καθώς έχουν πειθαρχικό, ελεγκτικό ή δικαιοδοτικό χαρακτήρα³⁸. Ενόψει του γενικού

³⁶ Βλ. Κεφάλαιο Α΄ παρ. 2 γ) της εισηγητικής έκθεσης του ν. 2993/2002.

³⁷ Λ.χ. Συμβούλια Ιδιοκτησίας Δασών (άρθρο 8 ν. 998/1979), Διοικητική Επιτροπή Αεροπορικών Επιτάξεων (άρθρο 2 νδ/τος 650/1948, σε συνδυασμό με το άρθρο 9 παρ. 1 ν. 1649/1986.

³⁸ Βλ. τις σκέψεις του Γ. Παπαχατζή, *Σύστημα του ισχύοντος στην Ελλάδα διοικητικού δικαίου*, 6η

απαγορευτικού κανόνα ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων, οι επιμέρους εξαιρέσεις που προβλέπει το Σύνταγμα ως προς τη συμμετοχή δικαστών σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης ερμηνεύονται συσταλτικά³⁹.

Τα νομοπαρασκευαστικά καθήκοντα, εκ της φύσεώς τους δεν υπάγονται αμιγώς στην εκτελεστική λειτουργία, αλλά συνιστούν προεργασία του νομοθετικού έργου της Βουλής· αντίστοιχα, παρά ορισμένες ενστάσεις⁴⁰, το άρθρο 89 παρ. 2 Σ. επιτρέπει τη συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές. Και τούτο είναι εύλογο, διότι η διασφάλιση της ποιότητας της νομοθεσίας απαιτεί τη συμμετοχή στη διαδικασία προπαρασκευής της των προσώπων που επωμίζονται το φορτίο της καθ' εκάστην εφαρμογής του δικαίου. Γι' αυτό τον λόγο δεν παρουσιάζει προβλήματα συνταγματικότητας η ρύθμιση του άρθρου 61 ΚΟΔΚΔΛ (ν. 4938/2022), η οποία προβλέπει την ετήσια απόσπαση δικαστικών λειτουργών στο Υπουργείο Δικαιοσύνης για την εκτέλεση νομοπαρασκευαστικών έργων και καθηκόντων σχετικών με την εκπαίδευση δικαστικών λειτουργών, με δυνατότητα παράτασης έως τα τρία έτη.

Περαιτέρω, επιτρεπτή είναι η συμμετοχή δικαστών σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης, των οποίων οι αρμοδιότητες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πειθαρχικές, ελεγκτικές ή δικαιοδοτικές. Και στις τρεις περιπτώσεις πρόκειται για αποφασιστικές αρμοδιότητες· επομένως, δεν επιτρέπεται η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε επιτροπές ή συμβούλια που παρέχουν απλώς συμβουλές στο αποφασίζον όργανο⁴¹

έκδ., 1983, σελ. 421 επ., ο οποίος παρατηρεί ότι συχνά τόσο η θεωρία όσο και το θετικό δίκαιο αναφέρονται στην πειθαρχική διαδικασία ωσάν επρόκειτο περί απονομής δικαιοσύνης.

³⁹ Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 740· ΣτΕ 3036-7/2015· ΣτΕ 2980-1/2010· ΣτΕ Ολομ. 3503/2009· ΣτΕ 5203/1987.

⁴⁰ Βλ. την κριτική του Σπ. Βλαχόπουλου, Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση», ό.π., σελ. 405 επ. (417 επ.) και τις παρατηρήσεις που διατύπωσε στη Βουλή ο Πρ. Παυλόπουλος, *Πρακτικά της Βουλής για την Αναθεώρηση του Συντάγματος, συνεδρίαση ΡΑΒ΄, 7.3.2001*, σελ. 5690. Η άποψη αυτή επισημαίνει προβλήματα διασφάλισης της δικαστικής αμεροληψίας, ενόψει της νομολογίας του ΕΔΔΑ, σε περιπτώσεις στις οποίες δικαστές καλούνται να αποφανθούν επί της αντισυνταγματικότητας νόμου στην επεξεργασία του οποίου συμμετείχαν οι ίδιοι. Το πρόβλημα αυτό αφορά όμως στη σύνθεση του δικαστηρίου που εκδικάζει την κρίσιμη υπόθεση και δεν απαιτεί τον συνολικό αποκλεισμό των δικαστών από μία δραστηριότητα, στην οποία η συμβολή τους έχει αποδειχθεί πράγματι πολύτιμη. Βλ. Β. Σκουρή, *Ζητήματα έννομης προστασίας*, ό.π., σελ. 99. Τις νομοπαρασκευαστικές επιτροπές θεωρεί ως προνομιακό χώρο αξιοποίησης της πείρας και των γνώσεων των δικαστικών λειτουργών ο Κ. Χρυσόγονος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», ό.π., σελ. 138.

⁴¹ Βλ. τη γνωμοδότηση του Αντεισαγγελέα ΑΠ 8/2002, ΠοινΔνη 2002, σελ. 1171, σχετικά με τη συμμετοχή εισαγγελικών λειτουργών στην αστυνομική αρχή νομού.

ή συμπράττουν γνωμοδοτικά στη διαδικασία έκδοσης διοικητικών πράξεων⁴². Για τον χαρακτηρισμό της φύσης των αρμοδιοτήτων ενός οργάνου σημασία έχουν οι κύριες και χαρακτηριστικές του εξουσίες, ενώ δευτερεύουσες και συμπληρωματικές αρμοδιότητες διοικητικής φύσεως δεν μπορούν να κλονίσουν την υπαγωγή στη συνταγματική ρύθμιση⁴³, ενώ την αντίθετη, αυστηρή, άποψη υποστηρίζει το ΝΣΚ⁴⁴. Ενόψει της κατάστασης που είχε διαμορφωθεί πριν το 2001, με πολυάριθμα συλλογικά όργανα στα οποία κατά νόμο συμμετείχαν δικαστικοί λειτουργοί, προέκυψε σημαντικός αριθμός αμφισβητήσεων ως προς τον χαρακτήρα συλλογικών διοικητικών οργάνων· οι διαφορές αυτές εν τέλει άπτονται της (αυτεπαγγέλτως ελεγχόμενης) νομιμότητας της συγκρότησης των συλλογικών οργάνων και, επομένως, του κύρους των διοικητικών πράξεων που εκδίδουν.

- 20 Ως προς την πειθαρχική φύση των αρμοδιοτήτων που ανατίθενται σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης τα ερμηνευτικά ζητήματα είναι περιορισμένα, δεδομένου ότι το πειθαρχικό φαινόμενο έχει τύχει εκτεταμένης επεξεργασίας στο ελληνικό δίκαιο. Η πειθαρχική εξουσία αφορά την επιβολή κυρώσεων με διοικητική πράξη, σε πρόσωπα που ανήκουν σε ορισμένη δημόσια υπηρεσία χάριν της εύρυθμης λειτουργίας της⁴⁵. Το Σύνταγμα διατηρεί τους δικαστικούς λειτουργούς σε θέσεις πειθαρχικών συλλογικών οργάνων ως μέτρο διασφάλισης των δικαιωμάτων των πειθαρχικώς διωκόμενων, αλλά και ενόψει της τυπικότητας και των λοιπών εγγυήσεων που συνοδεύουν τη διαδικασία επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων («πειθαρχική δίκη»). Η νομολογία δέχθηκε ότι νομίμως συμμετέχουν δικαστικοί λειτουργοί στα πειθαρχικά συμβούλια των υπαλλήλων ΟΤΑ⁴⁶, του Υπουργείου Εξωτερικών⁴⁷, καθώς και στο πειθαρχικό

⁴² ΝΣΚ 661, 306/2002.

⁴³ Κ. Γώγος, «Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της Διοίκησης», ό.π., σελ. 751.

⁴⁴ Οι γνωμοδοτήσεις ΝΣΚ (Ολομ.) 135/2005, ΝΣΚ 661/2002, 716/2001 δέχονται ότι δεν εμπίπτουν στα συλλογικά όργανα του άρθρου 89 παρ. 3 Σ. όσα ασκούν αρμοδιότητες που είναι μεν προεχόντως δικαιοδοτικές, πλην όμως νοθεύονται και από αρμοδιότητες άλλης λειτουργικής φύσεως, όπως οι γνωμοδοτικές.

⁴⁵ Εμ. Δαρζέντας, *Η αυτονομία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων*, ΕΔΔΔ 1989, σελ. 5 επ. του ίδιου, *Τα μεγάλα προβλήματα του πειθαρχικού δικαίου*, ΕλλΔνη 32/1991, σελ. 1199 επ.· Σ. Λύτρας, *Έννοια και βασική διάκριση των κυρώσεων στο ελληνικό θετικό δίκαιο*, 1984, passim· Μ. Στασινόπουλος, *Ο αληθής χαρακτήρ των διοικητικών ποινών*, ΑρχΝ 1950, σελ. 89 επ.· Ι. Συμεωνίδης, *Η διόγκωση της κυρωτικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της*, ΔιΔικ 4/1992, σελ. 495 επ.

⁴⁶ ΣτΕ 2343/2006.

⁴⁷ ΣτΕ 167/2015.

συμβούλιο των αιρετών οργάνων ΟΤΑ, ενόψει και της ειδικής πρόβλεψης του άρθρου 102 παρ. 4 Σ.⁴⁸

Στην απόφαση της Ολομέλειας ΣτΕ 3503/2009 τέθηκαν οι βασικοί ορισμοί σε σχέση με τις αρμοδιότητες ελεγκτικής και δικαιοδοτικής φύσης: Υπό το φως των άρθρων 98 παρ. 1 και 29 παρ. 2 Σ., ως αρμοδιότητες ελεγκτικού χαρακτήρα μπορούν να θεωρούνται μόνον εκείνες που αφορούν στην άσκηση οικονομικού και δημοσιονομικού ελέγχου ή συνάπτονται με θέματα οικονομικού ή δημοσιονομικού χαρακτήρα⁴⁹. η δε άσκηση αρμοδιοτήτων δικαιοδοτικού χαρακτήρα συνδέεται, κατά την απόφαση αυτή, με διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως η δημοσιότητα των συνεδριάσεων και η αντιμωλία των μερών. Στον χώρο της πολιτικής δικαιοσύνης, κρίθηκε ότι δικαιοδοτικό χαρακτήρα έχουν οι αρμοδιότητες που ασκούν οι επιτροπές του άρθρου 15 ν. 1264/1982, οι οποίες κρίνουν ως προς τη συνδρομή λόγων που αίρουν το παράνομο της καταγγελίας σύμβασης εργασίας συνδικαλιστικών στελεχών⁵⁰. Η νομολογία του ΣτΕ ως προς την έννοια των αρμοδιοτήτων δικαιοδοτικής φύσης, παρουσιάζει πλέον τάσεις διαστολής, παρά την αντίθετη ερμηνευτική κατεύθυνση που προκύπτει από το Σύνταγμα⁵¹. Στην περίπτωση των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων έγινε δεκτό ότι ενόψει των σκοπών τους, οι οποίοι συνίστανται ιδίως στην πρόληψη της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων, οι αρμοδιότητες που ασκούν (μεταξύ των οποίων η παροχή νομικής βοήθειας σε διωκόμενους ανηλίκους) συνδέονται με τη δικαστική λειτουργία και έχουν, επομένως, δικαιοδοτικό χαρακτήρα υπό την έννοια του άρθρου 89 παρ. 2 Σ., με αποτέλεσμα να συμμετέχουν θεμιτά δικαστικοί λειτουργοί στα διοικητικά συμβούλια των εταιρειών αυτών⁵². Μεγάλη σημασία έχει η κρίση της Ολομέλειας ΣτΕ⁵³ ότι οι αρμοδιότητες των Ανεξάρτητων Επιτροπών Προσφυγών, οι οποίες κρίνουν επί (ενδικοφανών) προσφυγών αιτούντων άσυλο και στελεχώνονται πλέον αποκλειστικά με δικαστικούς λειτουργούς σύμφωνα με το άρθρο 30 ν. 4686/2020, έχουν δικαιοδοτικό χαρακτήρα, χωρίς ωστόσο οι επιτροπές αυτές να αποτελούν δικαστήρια υπό την έννοια του άρθρου 87 Σ. Η δικαιοδοτική φύση των αρμοδιοτήτων ενδείκνυται, σύμφωνα με τις αποφάσεις της Ολο-

⁴⁸ ΣτΕ 94/2019· ΣτΕ Ολομ. 94/2013.

⁴⁹ Σύμφωνα με τον εισηγητή της πλειοψηφίας Ευ. Βενιζέλο, *Πρακτικά της Βουλής για την Αναθεώρηση του Συντάγματος*, Συνεδρίαση ΡΛΓ΄, 07.03.2001, σελ. 5718, παράδειγμα συλλογικού οργάνου με αρμοδιότητες ελεγκτικού χαρακτήρα είναι οι Επιτροπές Προμηθειών.

⁵⁰ ΑΠ 371/2013, ΕΕργΔ 2013, σελ. 897.

⁵¹ Βλ. ανωτέρω, παρ. 17, καθώς και υποσημείωση 39.

⁵² ΣτΕ 1426/2020.

⁵³ ΣτΕ Ολομ. 1694/2018, 2347-8/2017· βλ. επίσης ΣτΕ Ολομ. 1580/2021.

μέλειας ΣτΕ 2347-8/2017, από το γεγονός ότι οι επιτροπές αυτές αποτελούν τρίτους στη διαφορά ως προς την απονομή ασύλου, χωρίς να εκπροσωπούν το Δημόσιο, κρίνουν δε κατά νόμο και κατ' ουσία, με πλήρη και εξειδικευμένη αιτιολογία και κατά νομικά δεσμευτικό τρόπο, επί τη βάση μιας διαδικασίας που παρέχει πλήρη δικαιώματα άμυνας, χωρίς όμως ολοκληρωμένη δημοσιότητα ενόψει του ευαίσθητου χαρακτήρα των υποθέσεων. Κατά τη συγκλίνουσα προσέγγιση της Ολομ. ΣτΕ 1580/2021, ο δικαιοδοτικός χαρακτήρας των αρμοδιοτήτων προκύπτει ιδίως από τη σύνδεση με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας και τη δικαιοδοτική λειτουργία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων· η δικαιοδοτική φύση των αρμοδιοτήτων τεκμηριώνεται, κατά την απόφαση, με τον ενδικοφανή χαρακτήρα των κρινόμενων προσφυγών και το γεγονός ότι, κατά συνέπεια, η έκταση του ασκούμενου δικαστικού ελέγχου συναρτάται με την έκταση του ελέγχου που ασκείται από τις εν λόγω επιτροπές. Διαμορφώνεται έτσι ένα παράδοξο φαινόμενο θεσμοθετημένων οργάνων που αποτελούνται αποκλειστικά από δικαστικούς λειτουργούς, οργανώνονται από τον νομοθέτη προκειμένου να κρίνουν διαφορές κατά νόμον με πλήρως αιτιολογημένες αποφάσεις⁵⁴, υπό καθεστώς ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, τα οποία ασκούν μεν δικαιοδοτικές αρμοδιότητες υπό την έννοια του άρθρου 89 παρ. 2 Σ., όχι όμως δικαστική εξουσία, ούτε αποτελούν, πάντα σύμφωνα με το ΣτΕ, δικαστήρια υπό την έννοια του Συντάγματος, αλλά εντάσσονται οργανικά στην εκτελεστική λειτουργία⁵⁵.

- 23 Αντιθέτως, κρίθηκε ότι δεν εμπίπτει στις εξαιρέσεις του άρθρου 89 παρ. 2 Σ. και επομένως απαγορεύεται η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στην επιτροπή ελέγχου νομιμότητας των πράξεων των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ (άρθ. 152 ν. 3463/2006)⁵⁶, στις επιτροπές επιλογής δικηγόρων με πάγια αντιμισθία σε θέσεις των ΟΤΑ και άλλων ν.π.δ.δ.⁵⁷, καθώς και σε διάφορες επιτροπές που αποφαινόμενες επί ενδικοφανών προσφυγών, εφόσον δεν προβλέπεται δημόσια συνεδρίαση κατ' αντιμωλίαν, όπως είναι οι Δευτεροβάθμιες Επιτροπές Επίλυσης Δασικών Αμφισβητήσεων του ν. 998/1979⁵⁸, και το (μονομελές) όργανο κρίσης προσφυγών του ΟΓΑ⁵⁹.

⁵⁴ Πληρούνται έτσι τα κριτήρια της έννοιας του δικαστηρίου κατ' άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ· σχετικά Κ. Γώγος, «Άρθρο 6 παρ. 1», σε: Ι. Σαρμάς/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος, *ΕΣΔΑ-Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2021, σελ. 242 επ. (270-276). Πρβλ. και ΣτΕ Ολομ. 2347/2017, σκ. 24.

⁵⁵ ΣτΕ Ολομ. 1580/2021.

⁵⁶ ΣτΕ Ολομ. 3503/2009. Έκτοτε πάγια νομολογία: ΣτΕ 1770, 629/2012, 1683, 1565, 717/2011, 3962, 2394, 1985, 1669/2010.

⁵⁷ ΣτΕ 1677, 353/2013, 490/2008, 2890, 1881, 1200, 989/2007, 3181, 2321/2006, 3744/2005.

⁵⁸ ΣτΕ 418/2019, 852/2016, 3036-7/2015.

⁵⁹ ΣτΕ 2980/2010.

Σε διαδικαστικό επίπεδο, από την εγγύηση προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών κατ' άρθρο 87 Σ. απορρέει ο κανόνας ότι για τη συμμετοχή τους σε συλλογικά όργανα της Διοίκησης, όπως επίσης και για την ανάληψη καθηκόντων εκπροσώπησης της χώρας, προϋποτίθεται πάντοτε η συναίνεσή τους, ενώ υφίσταται πάντοτε η δυνατότητα παραιτήσεως από τα παράλληλα καθήκοντα, την οποία υποχρεούται να αποδεχθεί η Διοίκηση⁶⁰. Τούτο ισχύει παρά το γεγονός ότι το άρθρο 48 παρ. 2 ΚΟΔΚΔΛ δεν αναφέρει τη συναίνεση του δικαστικού λειτουργού ως προϋπόθεση ορισμού ως μέλους σε συλλογικό όργανο της Διοίκησης. Επιπροσθέτως, κατά τα νομολογηθέντα, και πάλι χάριν της δικαστικής ανεξαρτησίας, αλλά και του κύρους της δικαστικής εξουσίας, απαιτείται εγκριτική πράξη του αρμοδίου οργάνου της δικαστικής λειτουργίας, το οποίο θα κρίνει επί του επιτρεπτού του ορισμού, ενόψει της φύσης των καθηκόντων που θα ανατεθούν, αλλά και των αναγκών του οικείου δικαστηρίου⁶¹. Για την έγκριση αυτή ο νομοθέτης καθιστά αρμόδιο δικαστικό όργανο, το οποίο δεν είναι κατ' ανάγκη το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, δεδομένου ότι δεν πρόκειται για τοποθέτηση κατ' άρθρο 90 παρ. 1 Σ.⁶² Το άρθρο 48 παρ. 2 ΚΟΔΚΔΚ προβλέπει ότι ο διοριζόμενος σε συλλογικό όργανο δικαστικός λειτουργός υποδεικνύεται από τον δικαστή ή τον εισαγγελέα ή το συμβούλιο που διευθύνει το δικαστήριο ή την εισαγγελία, κατόπιν ερωτήματος του Υπουργού Δικαιοσύνης. Στη νομολογία έγινε επίσης δεκτό ότι ο νομοθέτης δύναται να αναθέσει τη σχετική αρμοδιότητα στον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας προκειμένου για τους λειτουργούς της τακτικής διοικητικής δικαιοσύνης⁶³. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση του δικαστικού οργάνου δεσμεύει τη Διοίκηση ως προς τον δικαστικό λειτουργό που θα αναλάβει τα σχετικά καθήκοντα, καθώς και ως προς τους ειδικότερους όρους υπό τους οποίους θα λάβει χώρα η ανάληψη των καθηκόντων⁶⁴.

⁶⁰ ΣτΕ 5203/1987, ΤοΣ 1988, σελ. 352. Έτσι και η κρατούσα άποψη στη θεωρία: Μ. Πικραμένος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», ό.π., σελ. 93· Αθ. Ράικος, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Α΄, τεύχος γ΄, σελ. 134· Κ. Χρυσόγονος, «Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς», ό.π., σελ. 130 επ. Αντίθετα όμως Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 464.

⁶¹ ΣτΕ Ολομ. 2347-8/2017· ΑΔΣΔΔ 39/2016· ΣτΕ 5203/1987· ΣτΕ Ολομ. 1730-2/1982, ΝοΒ 1982, σελ. 995 επ. με κριτικές παρατηρήσεις Ν. Ρώτη.

⁶² Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 742.

⁶³ ΣτΕ Ολομ. 2347-8/2017.

⁶⁴ ΣτΕ 5203/1987· ΣτΕ Ολομ. 1730/1982.

VII. Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

- 25 Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στην κυβέρνηση δημιουργεί προφανείς κινδύνους για την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία, καθώς, ακόμη και αν τα σχετικά καθήκοντα δεν ασκούνται παράλληλα, επέρχεται σύγχυση μεταξύ ελεγκτών της νομιμότητας και ελεγχομένων. Επιπλέον, με τη συμμετοχή στην κυβέρνηση οι δικαστές καθίστανται πλέον πολιτικά πρόσωπα και διαχειριστές μιας εξουσίας, η οποία διέπεται από τις νομοτέλειες της πολιτικής σκοπιμότητας. Εύλογα λοιπόν η παρ. 4 του άρθρου 89 απαγορεύει στους δικαστικούς λειτουργούς τη συμμετοχή στην κυβέρνηση. Πριν από το 1975 στασιαζόταν το ζήτημα εάν επιτρέπεται δικαστής να διορισθεί ως υπουργός⁶⁵, ενώ ο Άρειος Πάγος είχε αποφανθεί θετικά⁶⁶, υπό την προϋπόθεση ότι τα δικαστικά και τα κυβερνητικά καθήκοντα δεν ασκούνται παράλληλα.
- 26 Σε κάθε περίπτωση, υπό την ισχύ του Συντάγματος του 1952 διαμορφώθηκε η παράδοση συμμετοχής εν ενεργεία δικαστικών λειτουργών σε υπηρεσιακές κυβερνήσεις⁶⁷, προφανώς διότι ο πολιτικός κόσμος έχει ανάγκη τα εκέγγυα πολιτικής ουδετερότητας που συνοδεύουν το πρόσωπο του δικαστή στην κρίσιμη μεταβατική περίοδο πριν τις εκλογές για την ανάδειξη νέας Βουλής. Η συνταγματική αναθεώρηση του 1986 αναβίωσε και θεσμοθέτησε την πρακτική αυτή στο άρθρο 37 παρ. 3, τελευταίο εδάφιο, του Συντάγματος, όπου προβλέπεται ότι σε περίπτωση αποτυχίας της διαδικασίας των διερευνητικών εντολών, και εφόσον δεν σχηματισθεί κυβέρνηση μετά τη συνεννόηση των αρχηγών των κομμάτων με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και δεν επιτευχθεί ο σχηματισμός οικουμενικής κυβέρνησης, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διαλύει τη Βουλή, αφού αναθέσει τον σχηματισμό κυβέρνησης όσο το δυνατόν ευρύτερης αποδοχής για να διενεργήσει εκλογές στον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Πρόκειται για την εκλογική-υπηρεσιακή κυβέρνηση, ένα *ultimatum refugium*⁶⁸ σε περίπτωση κυβερνητικού αδιεξόδου και με δεδομένη τη διάλυση της Βουλής ενόψει εκλογών. Η ρύθμιση του άρθρου 37 παρ.

⁶⁵ Σχετικά Αρ. Μάνεσης, *Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος*, τ. II, 1965, σελ. 420 επ.

⁶⁶ ΑΠ Ολομ. 83/1964· σχετικά Γ. Δελλή, *Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς*, ό.π., σελ. 1115.

⁶⁷ Για την παλαιότερη αυτή παράδοση συμμετοχής δικαστών σε υπηρεσιακές κυβερνήσεις βλ. Ευθ. Δόξα, *Η άσκηση ενεργού διοικήσεως από λειτουργούς της τακτικής πολιτικής δικαιοσύνης κατά τους ισχύοντες στη χώρα μας συνταγματικούς θεσμούς*, Δ 22/1991, σελ. 633 επ. (634)· Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975*, ό.π., σελ. 475· Μ. Πικραμένος, *Ο θεσμός της υπηρεσιακής-εκλογικής κυβέρνησης*, 1987, σελ. 22-23.

⁶⁸ Αρ. Μάνεσης, *Η συνταγματική αναθεώρηση του 1986*, 1989, σελ. 43.

3 Σ. ως ειδική υπερισχύει του γενικού απαγορευτικού κανόνα του άρθρου 89 παρ. 4 Σ.⁶⁹ και παρά την αρχική κριτική⁷⁰ έχει εφαρμοσθεί με επιτυχία μέχρι σήμερα.

VIII. ΤΟ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Η πέμπτη παράγραφος του άρθρου 89 Σ. αναγνωρίζει το δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να αναπτύσσουν συνδικαλιστική δραστηριότητα μέσω των Ενώσεών τους, τις οποίες έχουν το δικαίωμα να συγκροτούν ελεύθερα. Η διάταξη επιβεβαιώνει έτσι ότι οι δικαστές απολαύουν του συνδικαλιστικού δικαιώματος⁷¹. Σε αναγνώριση του δικαστικού συνδικαλισμού, το άρθρο 19 παρ. 6 ΚΟΔΚΔΛ (ν. 4938/2022) προβλέπει ακρόαση της οικείας ένωσης δικαστικών λειτουργών πριν από την κατάρτιση, συμπλήρωση, τροποποίηση ή αντικατάσταση των κανονισμών των δικαστηρίων και των εισαγγελιών. Επίσης, το άρθρο 109 παρ. 4 περ. δ ΚΟΔΚΔΛ καθιστά σαφές ότι η συμμετοχή και η ανάπτυξη δραστηριότητας στις αναγνωρισμένες ενώσεις δικαστών, όπως και η έκφραση γνώμης και κριτικής στο πλαίσιο αυτό δεν συνιστούν πειθαρχικό αδίκημα. Κατ' εξαίρεση, το άρθρο 23 παρ. 2, δεύτερο εδάφιο, του Συντάγματος απαγορεύει, χάριν της συνέχειας στην άσκηση της ζωτικής σημασίας δημόσιας υπηρεσίας της δικαιοσύνης, στους δικαστικούς λειτουργούς το μέσο της απεργίας, οποιαδήποτε μορφή και αν ήθελε δοθεί σε αυτήν.

⁶⁹ Μ. Πικραμένος, *Ο θεσμός της υπηρεσιακής-εκλογικής κυβέρνησης*, ό.π., σελ. 70.

⁷⁰ Γ. Αναστασιάδης, *Οι τρεις εφαρμογές του άρθρου 37 του Συντάγματος*, 1990, σελ. 91 επ.· Ιφ. Καμτσίδου, *Η συνταγματική ρύθμιση και η πρόσφατη πρακτική του διορισμού κυβερνήσεως*, 1990, σελ. 18 επ.· Μάνεσης, *Η συνταγματική αναθεώρηση του 1986*, ό.π., σελ. 43· Α. Μανιτάκης, *Η εύκολη αναθεώρηση δυσεφάρμοστων υπερεξουσιών*, Αρμ 1986, σελ. 565 επ. (568).

⁷¹ Μ. Πικραμένος, *Η λογοδοσία των Δικαστών*, ό.π., σελ. 90· Δ. Τσάτσος, *Συνταγματικό δίκαιο*, Τόμος Β΄, Β΄ έκδ., 1993, σελ. 552· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό δίκαιο*, ό.π., σελ. 742.